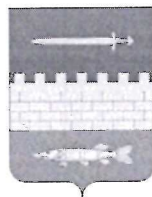

ИСПОЛНИТЕЛЬНЫЙ КОМИТЕТ
НОВОШЕШМИНСКОГО
МУНИЦИПАЛЬНОГО РАЙОНА
РЕСПУБЛИКИ ТАТАРСТАН

ул. Советская, д.80,
с. Новошешминск, 423190

ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ЯҢА ЧИШМӘ
МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

Совет урамы, 80,
Яңа Чишмә авылы, 423190

тел.: (8-84348) 2-31-00, факс: (8-84348) 2-20-22, chishma@tatar.ru

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

КАРАР

2024 елның «23» июленнән

№ 200

«2025 - 2027 елларга Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының мәдәни мирас объектларын саклау» муниципаль программасын раслау турында

Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы территориясендә тарихи-мәдәни мирасны саклау мәсьәләләрен нәтижәле хәл итү максатларында, Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитеты карар бирә:

1. Кушымтада бирелгән «2025 - 2027 елларга Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының мәдәни мирас объектларын саклау» муниципаль программасын расларга.

2. Әлеге карарны «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге «Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталы»нда <http://pravo.tatarstan.ru>, «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәге Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре порталында Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының рәсми сайтында <http://novosheshmink.tatarstan.ru> бастырып чыгарырга.

3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуну Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитеты житәкчесе урынбасарына (социаль мәсьәләләр бүсүмә) йөрүгә.

Р.Р. Фасахов

Татарстан Республикасы
Яңа Чишмә муниципаль районы
Башкарма комитетының
2024 елның «23» июленнән
200 номерлы карары белән
расланган

«2025 - 2027 елларга Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль
районының мәдәни мирас объектларын саклау» муниципаль программасы

I. Программаның паспорты

Программаның исеме	«2025 - 2027 елларга Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының мәдәни мирас объектларын саклау» муниципаль программасы
Муниципаль заказчы (координатор)	Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитеты
Программаның төп эзерләүчесе	Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитетының мәдәният бүлеге
Программаның максаты:	Яңа Чишмә муниципаль районының мәдәни мирас, үзенчәлек нигезе буларак, тулы тарихи-мәдәни мохитне саклау, аны гражданлык жәмгыяте һәм Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының социаль-икътисади үсеше мәнфәгатьләрендә үстерү.
Программаның бурычлары	1) Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи-мәдәни мирасын саклау; 2) Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи-мәдәни мирасын популярлаштыру; 3) Яңа Чишмә муниципаль районы халкын Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи-мәдәни тирәлеген саклау мәнфәгатьләрендә агарту.
Программаны гамәлгә ашыру сроклары	2025 - 2027 еллар
Программаны финанслауның күләме һәм чыганаclarы	2025 ел – 40 000 сум; 2026 ел – 40 000 сум; 2027 ел – 40 000 сум. Программаны гамәлгә ашыру еллары буенча финанслау Яңа Чишмә муниципаль районы бюджеты акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.
Программаны гамәлгә ашыруның көтелә торган ахыргы нәтижеләре	1) район территориясендә урнашкан мәдәни мирас объектларының торышын тикшереп тору; 2) Яңа Чишмә муниципаль районы территориясендә истәлекле урыннар буенча экскурсия маршрутларын үткөрү.

II. Кереш

«2025 - 2027 елларга Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының мәдәни мирас объектларын саклап калу» муниципаль программасы «Татарстан Республикасында мәдәни мирас объектлары турында» 2005 елның 1 апрелендәге 60-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законның гамәлгә ашыру максатларында эшләнде.

III. Проблеманың характеристикасы

Программа хәл итүгә юнәлдерелгән проблемага характеристика

1552 елда Россия составына кертелгәннән соң Казан ханлыгы колонизацияләнгән торган жирләрнең төрле дәүләт структураларында интенсив үзгәрешләр китереп чыгара торган тарихи әһәмияткә ия. Шуңа бәйле рәвештә элеге географик зонада хәрби ныгытмалар буларак рус шәһەرләре һәм монастырьлары барлыкка килә. Еш кына крепостьлар төп транспорт артерияләрендә урнашкан иске татар шәһәрчәкләре, авыллары урынында барлыкка килә. Шулай итеп, XVI-XVII гасыр ахырына кушылган территорияләрдә рус крепостьлары чөлтәре барлыкка килә. Идел-Кама төбәге өчен архитектура-мәдәни үсешнең яңа этабы башлана. Димәк, валларның эчке структурасына агач конструкцияләр кертелгән. Жир коелмасын өчен, валларны һәм чокырларны читән үрү һәм агач белән ныгыту тасвирлана. Моннан тыш, частоконның вертикаль куелган баганалары аркылы имән элементләре белән ныгытылган: «острог һәм баганалар имән элементгә куелган, һәм валдан острог буенча сугышлар алып барылган». 1652-1656 елларда Алексей Михайлович идарәсенә вакытында агач тыл белән жир өеме рәвешендә Кама аръягы каравыл ныгытма линиясе (яки «Засеченная черта») төзүгә карар ителә. Урманнарда 40-60 сажин киңлегә белән агачлардан кисемнәр киселгән. Моннан тыш, Тауда, түгәрәк формасындагы майданчыкта шәһәрчек, аннары 1794 елда Изге Троицка чиркәү төзелә. Шәһәрчәкләрдә дозорлар тора. Ныгытмаларны саклау бигрәк тә 1667-1669 елларда авыр була, ә 1676, 1682, 1717 елларда алар тулысынча жимерелә. Әмма Яңа Чишмә ныгытмасы әледән-әле яңадан торгызыла һәм хәзерге вакытта Яңа Чишмә чөчәк ата.

Иске Кама аръягы линиясенә бер өлешен, Екатерина Бистәсеннән (Яңа Чишмә ныгытмасыннан 10 км көньяк-көнбатышта) Троицкий авылы янында Ык елгасына кадәр (яки Матвеевка), 1851 елда Генераль штаб капитаны М. И. Иванин караган һәм сурәтләгән.

Яңа Чишмә урынында беренче жирлек 1610 елда барлыкка килә, ныгытма 1652 елда тауда, Чишмә елгасының уң ярында төзелә. XVII-XVIII гасырларда хәрби ныгытма Рус дәүләте тарихында Кама аръягындагы торақ пунктларны күчмә халыклардан саклау буенча зур роль уйный. Тик аларның тормышы күчмә кешеләр һөжүмнәре аркасында тыныч булмый. Ул вакытта рус хөкүмәте карары белән 1652 елда Яңа Чишмәдә тауда, Чишмә елгасының уң як ярында хәрби ныгытма төзелә, бу әйләнә-тирә мохитне ерактан күзәтергә мөмкинлек бирә. Хәрби гарнизон үз гаиләләре һәм туганнары белән Иске Чишмәдән килгән 100 укчыдан тора.

Яңа Чишмә тирә-юнендә урнашкан Петропавловка, Екатериновка, Черемухово, Архангельск, Волчъя авыллары бистә дип йөртелә (исемнәре бүгенге көнгә кадәр сакланган), чөнки анда төрле хәрби вазифалар акча түләүдән азат ителгән һәм гаепләре кичерелгән хезмәткәрләргә күчә. Алга таба, алар барысы да – укчылар, гвардиячеләр, казаклар һәм шляхтичлар (поляклар) – «сөрү солдатты» исеме астында кешеләрнең аерым катламын тәшкил итә, алар рекрутлыктан азат була һәм аерым очрақларда гына чакырылалар.

Тирә-юньдәгә зур урманнар торак төзү өчен уңай шартлар тудырдылар, ә ерткыч жәнлекләрнең күпләге мех эзерләү һәм сату белән, балык белән тулы Чишмә елгасы һәм әйләнә-тирә күлләр балык промыселы белән шөгыйльләнәргә мөмкинлек биргән. Игенчелек һәм терлек үрчетү белән шөгыйльләнү өчен урманнарны акрынлап кисә башлылар.

Татарстанның Кама аръягының нәкъ үзәгендә кечкенә авыл районы - Яңа Чишмә районы урнашкан. Бу якка күп телле халык күченеп яши башлаган.

Район һәйкәлләре - ул халыкның мәдәни мирасының аерылгысыз өлеше.

Безнең район территориясендә 12 мәдәни мирас объекты бар. Шуларның 2се - федераль әһәмияттәге археология объекты (Екатерина валы, Тубулгытау шәһәре-Болгар дәүләтенең Тубулгытау кенәзлегә үзәге, X-XIV гасыр) һәм 2 региональ әһәмияттәге мәдәни мирас объекты (Троицкий чиркәве, 1794 ел - Яңа Чишмә авылы, Вознесение чиркәве, 1876 ел - Архангел Бистәсе архитектура һәйкәле). Алар Мәдәни мирас объектларының бердәм дәүләт реестрына кертелгән. Из них 2 объекта археологии федерального значения (Екатерининский вал, Тубулгытауское городище - центр Тубулгытауского княжества Болгарского государства, X-XIV вв.) и 2 объекта культурного наследия регионального значения (Троицкая церковь 1794 года - с. Новошешминск, церковь Вознесения 1876 - архитектурный памятник с. Слободы Архангельская), включенных в Единый государственный реестр объектов культурного наследия.

Бүгенге көндә кайбер объектларның техник торышы аларны саклау буенча кичекмәстән чаралар күрүнә таләп итә. Әлегә проблеманың килеп чыгу сәбәпләре: табигый факторларның жимергеч йогынтысы, шул исәптән хужалык эшчәнлегенә вакытлыча һәм турыдан-туры тәэсире; милекчеләрнең (кулланучыларның) тарих һәм мәдәният һәйкәлләрен тиешенчә саклап тотмавы.

Мәдәни мирас объектларын саклау өлкәсендә актуаль проблемаларны хәл итү максатында бурычлар:

1. Мәдәни мирас объектларына зыян китерүне, жимерелүне, жимерелүне һәм башка гамәлләр кылуны булдырмау өчен ел саен тарих һәм мәдәният һәйкәлләренә инвентаризация үткәргә;

2. Тарихи һәм мәдәни ядкярләргә законлы һәм нәтижәле файдалануны һәм кулланучылар (милекчеләр) тарафыннан тарихи һәм мәдәни ядкярләргә саклау турындагы гамәлдәгә законнар нигезендә мәдәни мирас объектларын куллану кагыйдәләрен үтәүне контрольдә тоту;

3. Яңа Чишмә муниципаль районы халкы арасында мәдәни мирасны популярлаштыру буенча эшне активлаштырырга.

Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи йөзен һәм анда саклана торган барлык кыйммәтләргә саклап калу - бик актуаль бурыч. Бу районның мәдәни

мирас объектларын саклау программасынның муниципаль эчке сәясәтнең өстенлекле чаралары исәбенә кертә.

IV. Программаның төп максаты һәм бурычлары

Программаның максаты: Яңа Чишмә муниципаль районының мәдәни мирасы үзенчәлеге нигезе буларак бердәм тарихи-мәдәни мохитне саклау, аны гражданлык жәмгыяте һәм Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының социаль-иқтисади үсеше мәнфәгатьләрендә үстерү.

Программаның бурычлары:

- 1) Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи-мәдәни мирасын саклау;
- 2) Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи-мәдәни мирасын популярлаштыру;
- 3) Яңа Чишмә муниципаль районы халкын Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи-мәдәни тирәлеген саклау мәнфәгатьләрендә агарту.

V. Программаны ресурслар белән тәмин итүне нигезләү

Программаны тормышка ашыруны еллары буенча финанслау:

2025 ел – 40 000 сум;

2026 ел – 40 000 сум;

2027 ел – 40 000 сум.

Программаны финанслау чыганагы - Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы бюджеты.

Программада программа чараларын гамәлгә ашыру өчен бюджеттан тыш акчалар (эшмәкәрләр, спонсорлар акчасы) һәм муниципаль берәмлек бюджетлары акчаларын жәлеп итү мөмкинлеге каралган.

VI. Программаны тормышка ашыру механизмнары

Программаны тормышка ашыру механизмнары булып түбәндәгеләр тора:

- 1) Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының тарихи-мәдәни мохит торышын мониторинглау;
- 2) мәдәни мирас объектларын торгызуга һәм алардан нәтижелерәк файдалануга хосусый инвестицияләр, эре бизнес иганәләрен жәлеп итү;
- 3) Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районының һәр авыл жирлеге буенча музейларны, китапханәләрне, мәктәп укучыларын материаллар жыюга жәлеп итү.

VII. Программаның көтелгән нәтижеләре

Программаны гамәлгә ашырудан түбәндәге нәтижеләр көтелә:

- 1) район территориясендә урнашкан мәдәни мирас объектларының

торышын тикшереп тору;

2) Яңа Чишмә муниципаль районы территориясендә истәлекле урыннар буенча экскурсия маршрутларын үткәрү. Район территориясендә урнашкан мәдәни мирас объектларының торышын тикшереп тору;

VIII. Программа чаралары

№ тб	Чараның атамасы	Әзерлек өчен жаваплы затлар	Үлчәү берәмлекләре	2025 ел	2026 ел	2027 ел
1	2	3	4	5	6	7
1	Яңа Чишмә муниципаль районында урнашкан мәдәни мирас объектларын саклау буенча комиссия утырышы	Яңа Чишмә муниципаль районында урнашкан мәдәни мирас объектларын саклау буенча комиссия	берәмлек	1	1	1
2	Мәдәни мирас объектларының халәтен тикшереп тору	Яңа Чишмә муниципаль районы жирле үзидарә органнары	берәмлек	12	12	12
3	Массакүләм мәгълүмат чараларында «Яңа Чишмә районы һәйкәлләре» публикацияләр сериясен әзерләү	Яңа Чишмә муниципаль районы музейлары	берәмлек	2	2	2
4	Яңа Чишмә муниципаль районының рәсми сайтында «Истәлекле урыннар» бүлеген тулыландыру	Мәдәният бүлеге Татарстан Республикасы Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитетының	берәмлек	1	1	1
5	Яңа Чишмә муниципаль районының истәлекле урыннары буенча «Бистәләр божрасы» туристик маршрутын уздыру	Жирле үзидарә органнары, Яңа Чишмә муниципаль районы Башкарма комитетының мәдәният бүлеге	(сумнарда)	40 000	40 000	40 000